

פרשת בראשית

עיון ברש"י הראשון בתורה כח מעשיו הגיד לעמו – ומצות קידוש החודש

לא לחנם ולא במקרה אנו מתחילים את חיבורנו זה בעיון בפירושו של רש"י, עליו העיד הרמב"ן "לו משפט הבכורה", והאבן עזרא כינה את רש"י בשם "פרשנדתא", היינו הפרשן על התורה. לא יפלא, אפוא, שבחרנו להתחיל את ספרנו וגם לסיים אותו (פרשת וזאת הברכה) בעיון בפירושו של רש"י.

א, א פְּרָאשִׁית פְּרָא אֱלֹהִים

כתב רש"י ד"ה בראשית: אמר ר' יצחק, לא היה צריך להתחיל את התורה אל מ"החֲדָשׁ הַזֶּה לְכֶם" (שמות יב, ב), שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, ומה טעם פתח ב"בְּרָאשִׁית"? משום "פֶּחַ מַעֲשָׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ, לְתַת לָהֶם נִחְלַת גּוֹיִם" (תהלים קיא, ו), שאם יאמרו אומות העולם לישראל 'ליסטים אתם שכבשתם ארצות שבעת גויים', הם אומרים להם 'כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם, וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו'.

עצם העובדה שקידוש החודש היא המצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, טעון ביאור. כתב הרמב"ם (ספה"מ עשה קנג): הצווי שצונו יתעלה בחשבון חדשים ושנים, וזו היא מצות קידוש החודש, והוא אמרו יתעלה "הַחֲדָשׁ הַזֶּה לְכֶם רֵאשׁ חֲדָשִׁים", עכ"ל. ואנו שואלים: מהי חשיבות המיוחדת במצוה זאת, שנקבעה להיות המצוה הראשונה בה נצטוו ישראל כאומה. היינו מצפים לראות כמצוה ראשונה בתורה (מצות עשה של) "זְכוֹר אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ", או (מצות לא תעשה) "לֹא תִרְצַח". תמוה, בהשקפה ראשונה, לראות את הבחירה של מצות קדוש החודש כ'תחילת דיבורו' של הקב"ה, הרי בסך הכל היא נראית כמצוה 'טכנית' הנדרשת כדי לקיים את מצוות החגים וכדו', מעין אמצעי בלבד למטרה נשגבת אחרת.

גם בעצם קיום המצוה יש תופעה האומרת דרשני. הנה בעוד שבט לוי לומד בעצמו ומלמד תורה לכל ישראל, ולכן נתמך ע"י כלל ישראל, הרי שבט יששכר, הנתמך על ידי אחיו זבולון, התמחה במיוחד במצוה זו, מצות "החֲדֹשׁ הַזֶּה לָכֶם ראש חֲדָשִׁים" ! וכל כך למה? ידועים דברי רש"י (דברים לג, יח): "שְׁמַח זְבוּלֹן בְּצִאתָךְ וַיִּשְׁשַׁךְ בְּאַהֲלֵיךְ": זבולון ויששכר עשו שותפות "זְבוּלֹן לְחוּף יַמִּים יִשְׁפֹּן" ויוצא לפרקמטיא בספינות ומשתכר ונותן לתוך פיו של יששכר, והם יושבים ועוסקים בתורה, לפיכך הקדים זבולון ליששכר, שתורתו של יששכר על ידי זבולון היתה. "שְׁמַח זְבוּלֹן בְּצִאתָךְ" — הצלח בצאתך לסחורה, "וַיִּשְׁשַׁךְ" — הצלח בישיבת "אַהֲלֵיךְ" לתורה, לישב ולעבר שנים ולקבוע חדשים, כמו שנאמר (דברי הימים-א יב, לב) "וַיִּמְבְּנֵי יִשְׁשַׁךְ יוֹדְעֵי בִינָה לְעֵתִים וְגו', רָאשֵׁיהֶם מְאֵתִים", ראשי סנהדרין היו עוסקים בכך. ועל פי קביעת עיתיהם ועיבוריהם - (פסוק יט) "עַמִּים" — של שבטי ישראל, "הֲרִי-קָרְאוּ" — להר המוריה יאספו, כל אסיפה על ידי קריאה היא, ו"שָׁם יִזְבְּחוּ" ברגלים, "וַיִּבְחִי-צֶדֶק", עכ"ל.

הדבר צריך ביאור. שבט שלם, הוא שבט לוי, הופרש והובדל לעבודת ה' הן במקדש והן ב"יורו מִשְׁפָּטֶיךָ". אבל לשם מה נחוץ שבט שלם, שיקדיש את חייו לעיבור שנה וקידוש החודש? מהי הייחודיות של מצוה בודדת זאת, שלדעת ר' יצחק כה חשובה היא שבה היו אמורים להתחיל את התורה, כאילו בה טמון יסוד גדול שהוא כאילו תנאי מוקדם לעצם ציווי שאר מצוות התורה.

זאת ועוד - דברים (ד, ו) "וַיִּשְׁמְרֶתֶם וַעֲשִׂיתֶם פִּי הוּא חֻמַּתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֵת כָּל-הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ רַק עַם-חֻקֶּם וְנִבְּוֹן הַגּוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה". שבת (עה, א): א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן, מנין שמצוה לחשב תקופות ומזלות? שנאמר "פִּי הוּא חֻמַּתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים", איזו היא חכמה ובינה שהיא לעיני העמים, הוי אומר זה חשבון תקופות ומזלות, עכ"ל. ונשאלת השאלה: האם דוקא ההתמחות בחכמת האסטרונומיה היא חכמתנו ובינתנו לעיני העמים? ! מדוע יש מצוה מן התורה לעסוק דוקא בחכמה זאת? הרי 'חכמה בגויים תאמין', ומדוע לא נוכל לקדש חדשים ולעבר שנים על פי מימצאי ומסקנות חכמתם? !

אולם אם נתבונן בנאמר אצל חכמינו בענין מקצוע זה, עיבור שנים וחדשים, נראה כי הלשון השגורה על פיהם היא 'סוד העיבור', ולא 'חכמת העיבור'!

בינה מיוחדת דרושה להפקיד בידי בית דין של מטה כוח מוחלט לקבוע את מועדי ה', אפילו במקרה וחכמת האסטרונומיה תוכיח כי טעות מדעית ברורה בקביעתם! ויקרא (כג, ד): "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' מְקַבְּלֵי קִדְּשׁ אֲשֶׁר-תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם". בעוד אנו קוראים "אתם", כלומר, אל"ף בחולם ות"ו קמוצה, חז"ל דרשו את המלה הכתובה חסירה כאילו אל"ף פתוחה ות"ו סגולה. ראש השנה (כה, א) במחלוקת הקשה שבין רבן גמליאל ורבי יהושע כאשר הלך רבי עקיבא לרבי יהושע ומצאו מיצר, ורבי עקיבא אמר לו: הרי הוא אומר "אתם" "אתם" "אתם" שלש פעמים (ויקרא פרק כ"ג פסוקים ב', ד', ל"ז, בענין קדוש החדש, שבשלש הפעמים המלה כתובה חסרה ונקראת מלאה "אתם", ומזה דורשים) "אתם" – אפילו שוגגין, "אתם" – אפילו מזידין, "אתם" – אפילו מוטעין (על ידי עדי שקר), בלשון הזה אמר לו (רבי יהושע לרבי עקיבא) 'עקיבא נחמתני עקיבא נחמתני' (עכ"ל הגמרא). כלומר, גם כאשר הבקאות בחדרי התורה ובחוקי האסטרונומיה מוכיחה בכיוון אחד, אפשר לסתור את הקביעה הזאת ולקבוע אחרת על יסוד חוקי סוד העיבור. לכן, "אתם" – אפילו מזידיים! בית הדין היודע את מועד ראש השנה על פי חכמת העיבור, יכול ורשאי לקבוע יום אחר במזיד על פי סוד העיבור! וכל כך למה? כי סוד העיבור גובר על חכמת העיבור. סוד זה, מהיכן מקורותיו ומהן תוצאותיו?

פרקי דרבי אליעזר פרק שמיני: בעשרים ושמונה באלול נבראו חמה ולבנה, ומנין שנים וחדשים וימים ולילות שעות וקיצין ותקופות ומחזורות ועיבורין היו לפני הקב"ה. והיה מעבר את השנה, ואח"כ מסרן לאדם הראשון בגן עדן... אדם מסר לחנוך, ונכנס בסוד העיבור ועיבר את השנה... וחנוך מסר לנח את סוד העיבור... נח מסר לשם ונכנס בסוד העיבור... לאברהם ונכנס בסוד העיבור... אברהם מסר ליצחק ונכנס בסוד העיבור, ועיבר את השנה לאחר מותו של אברהם... ליעקב... ליוסף... "וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: הַחֲדָשׁ הַזֶּה לְכֶם", מהו "לְאמֹר"? אמור להם לישראל, עד עכשיו אצלי היה סוד העיבור, מכאן ואילך שלכם הוא לעבר את השנה.

נראה לנו לבאר ולפרש את הענין ע"פ מן ערכנו כדלקמן: סוד העיבור חכמה גדולה היא. יסודותיה איתנים לא בחכמת האסטרונומיה והמתמטיקה בלבד,

אלא, ובעיקר, בהבנת דרך השגחתו של הקב"ה על כל הבריאה על ידי שלוחים בדרגות שונות. כשם שהקב"ה מוסר את דבריו אל מלאכיו, והם מוסרים לנביאים והנביאים לברואיו, כך הקב"ה מנהיג את עולמו על ידי הגלגלים והגופות השמימיים [אמצעים קוסמיים] בדרגות שונות. כך מבאר רבינו סעדיה גאון את הכתוב (שמות ז, א) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה רְאֵה נִתְתִּיף אֱלֹהִים [הרס"ג מבאר כי פירוש "אֱלֹהִים" כאן הוא=מלאך] לְפָרְעָה וְאַהֲרֹן אֲחִיךָ יִהְיֶה נְבִיאָךְ". כלומר, משה הוא המלאך הממונה על פרעה, יעביר את דבר ה' אליו באמצעות הנביא אהרן [על פירוש זה של הרס"ג כתב רבינו אברהם בן הרמב"ם — 'ואבא קלסיה'].

בעוד חכמת העיבור מסבירה את הנהגת העולם ומאורעותיו מדרגת הגורמים השמימיים ומטה, סוד העיבור מבאר את הנהגת אותם גורמים שמימיים בהשגחה ישירה מאת ה'. כאמור, לדעת הרס"ג, קשר זה הוא בין ה' ובין הגורמים השמימיים הם מלאכי מעלה. לפי דרך זאת נמצאנו למדים כי סוד (העיבור) עוסק בקשר שבין האין-סוף (הקב"ה) ובין העולם שברא, הנתון בתוך הגבולות של שטח וזמן. כי רק בדרך הסוד אפשר להבין כיצד הקב"ה שאין אצלו לא שטח ואף לא זמן ("בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים" מפרש הספורנו 'בראשית — הזמן', שהרי אף הזמן הוא אחד ממימדי הבריאה) והוא מחוץ לזמן, ובכל זאת הוא פועל בתוך הזמן בו אנו חיים — אין דרך להבין זאת אלא באמצעות הסוד, ואין לנו עסק בנסתרות. כך מצינו מפרשים את הכתוב (שמות כד, י) "וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַתַּחַת רַגְלֵי פְּמַעֲשֵׂה לְבַנַּת הַסִּפִּיר". הרי יוצרים מגע עם שטח מסויים בזה שדורכים עליו ברגלים. פירוש הפסוק הוא אפוא: ש"נדב ואביהוא וזקני ישראל" ביקשו לחקור כיצד הקב"ה, שהוא מחוץ לזמן ושטח, פועל בתוך עולמנו המוגבל בזמן ובשטח. כידוע, זהו היסוד להבנת הלכאורה-סתירה בין ידיעת הקב"ה המוחלטת עוד לפני בחירת האדם המוחלטת, שהרי אצל הקב"ה אין 'לפני'. והמבין בסוד יבינהו.

חכמה מפוארה זאת, לא בידיעה ובחכמה בלבד מתבטאת, כי אם בדביקות באין-סוף, בשלב המסוים שבין רצונו ובין ביצועו. מצד אחד הקב"ה הוא מובדל משטח וזמן "קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ" (ישעיה ו, ג), ויחד עם זאת הוא שולט בעולם "מְלֹא כָל-הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ". יוצא, אפוא, שמי ששולט בסוד העיבור שולט בבריאה כולה. וכך מלמדנו הגאון רבי משה סופר.

חתם סופר (שו"ת אבן העזר סימן קיט): ונ"ל מזה, מה שאנו קורין פרשת זכור פעם אחת בשנה, ולרוב הפוסקים הוא דאורייתא או סמך מן התורה דכתיב "לא תִשְׁכַּח" (דברים כה, יט), ושיעור שכחה היא שנה. אם כן במערבא דמסקו לאורייתא בתלתא [כלומר, חילקו את מחזור קריאת התורה לשלש שנים, ולא שנה אחת כמקובל, כך שרק פעם בשלש שנים קראו את "זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר-עָשָׂה לָךְ עֲמֶלְךָ... לא תִשְׁכַּח", ופעם בשלש שנים קראו את פרשת "וַיָּבֵא עֲמֶלְךָ", אשר גם קריאה זו דיה לצאת ידי חובת "לא תִשְׁכַּח"], נמצאת שנה האמצעית אין בה לא פרשת עמלק בבשלח ולא פרשת עמלק שבכי תצא, רק מה שקורין פרשת זכור. ונמצא אם היא שנה מעוברת עוברים על לא תשכח! [הרי בשנה האמצעית של המחזור התלת - שנתי, לא יקראו לא פרשת בשלח ולא פרשת כי תצא. סומכים אפוא, על קריאת פרשת "זכור" בחודש אדר. אולם, אם השנה האמצעית היא מעוברת, הרי שיעברו שלשה עשר חודש (כלומר, יותר משנה) מקריאת "זכור" בשנה הקודמת לקריאתה בשנה האמצעית. והרי דין "לא תִשְׁכַּח" הוא דאורייתא, וזמן שכחה שנה אחת], אלא על כרחך ילפינן מערי חומה שכך הוא שיעור שכחה, עכ"ל.

כוונת החתם סופר לפירוש הרמב"ן (ויקרא כה, כט) בפסוק "וְאִישׁ פִּי-יִמְכֹּר בְּיַת-מוֹשֵׁב עִיר חֹמָה".

וז"ל: בעבור שממכר ביתו של אדם קשה בעיניו מאד, ויבוש ממנו בעת שמכרו, רצתה התורה שיגאלנו בתוך השנה ראשונה. ובעבור כי האדם לשדה נעבד וממנו יצא לחם מחייתו, רצה שיצא השדה ביוכל. אבל הבית, לאחר היאוש ששינה את דירתו ועמד שנה בבית אחר, לא יזיק לו, כי לא תמעט מחייתו אם יחלט, עכ"ל הרמב"ן. ופוסק הרמב"ם (הלכות שמיטה ויובל פרק יב הלכה א): המוכר בית בתוך עיר מוקפת חומה הרי זה גואלה כל י"ב חודש מיום שמכר בכל עת שירצה... הלכה ד: מכר לראשון וראשון לשני בתוך השנה, מונין לראשון, כיון ששלמה שנה ראשונה הוחלט הבית ביד השני... הלכה ה: היתה שנה מעוברת אינו נחלט עד סופה, שנאמר (ויקרא כה, ל) "עַד-מְלֹאת לֹו שָׁנָה תְּמִימָה" להביא חודש העיבור, עכ"ל.

לעומת דין בתי ערי חומה, פוסק הרמב"ם בדין מוכר שדה בזמן שהיובל נוהג (שם יא, ט) 'אינו מותר לגאול לפחות משתי שנים... מעת לעת מיום המכירה'. כאן אין גזירת הכתוב בענין שנה מעוברת "תמימה". הרי סיוע לשיטת הרמב"ן שהטעם בבית בערי חומה הוא זכרונו של המוכר את ביתו והצער שיש לו עקב הזכרון. ממילא כעבור שנה, שאז חלה השכחה, הבית מוחלט אצל קונהו. ובשנה מעוברת הבית נחלט אצל קונהו רק כעבור שלשה עשר חודש. הרי שקביעת בית הדין הגדול בירושלים קובעת שתאי הזכרון בשנה מעוברת יזכרו שלשה עשר חודש ולא שנים עשר! הרי שליטת בית הדין על חוקי הטבע! לכן, לפי החתם סופר אין בעיה של "לא תִשְׁכַּח" בקריאת המגילה בשנה מעוברת, כי תאי הזכרון בשנה מעוברת משופרים ופועלים עד שלשה עשר חודש ולא שנים עשר כמקובל.

כיוצא בזה מצינו הלכה מפורשת בסוגיית 'בתוליה חוזרין' תוך שלש שנים. גם כאן קבעו חז"ל (ירושלמי פרק ו' הלכה ח') כי בשנה מעוברת יתוסף עוד חודש ל'בתוליה חוזרין'. ולפלא הדבר! הרי כאן אין מדובר על פירוש פסוק או מלה בתורה, שנקל אולי להבין שקביעת בית הדין המוסמך לכך יכולה לקבוע אף במציאות הבאה כתוצאה מפירוש מלה בתורה, כגון תוספת זכרון. במקרה דנן עוסקים במה שנראה כתופעה ביולוגית פשוטה, והנה באו בית הדין ועיברו את השנה ומצבם הביולוגי של בתוליה משתנה! הרי שליטת בית הדין על עצם הטבע! הרי קדוש החודש לא בענין 'הלוח העברי' אלא בעצם שליטה על העולם שנקרא "בראשית" — הזמן.

לפי דברינו עד כה אפשר לומר כי לא לחנם קבע הקב"ה את מצות קידוש החודש כ'כרטיס הביקור' שלו לבני ישראל, עוד לפני "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ"! ללא שיתוף הפעולה של בני ישראל בהנהגת העולם, אין מי שיכיר בכך שיש אלקים בעולם. תנאי מוקדם לבריאה ולהכרת הבורא הוא אותה אומה, אשר לה, ורק לה, ניתן סוד העיבור, באמצעותו הם 'בעלי בית' על הזמן, וממילא על הבריאה כולה. אין פלא אפוא, שרבי יצחק, ביודעו עוצמת מצוה זו, הקשה את קושיתו המפורסמת. כמו כן נקל להבין מדוע הגויים בכלל והצדוקים בפרט התנכלו דוקא ובמיוחד למצות קידוש החודש, יחד עם ברית מילה! ברית מילה ניחא, זהו סימן ההיכר בגוף היהודי המבדיל בינו ובין אומות העולם, והמכריז יהודי אנכי! ההתנכלות למצוה הזאת במשך הדורות מובנת היטב, אבל מה ענין

הלוח העברי אצל אומות העולם?! מאי נפקא מינה אם הוא כותב ניסן או אפריל?! אולם לפי דברינו בעקבות החתם סופר נראה הדבר ברור, הגויים הבינו יפה שבמעשה קידוש לבנה מצביעים ישראל על עליונותם בבריאה כולה, ומידי חודש בחדשו מצהירים על כך בריש גלי בפני כל האומות.

לעומת הגויים, הצדוקים והבייתוסים ראו במצות קדוש לבנה סכנה מוחשית להם, באשר היא, יותר מכל מצוה אחרת בתורה, מדגישה ממחישה ומישמת את עיקרון אמונת חכמים. הוא העיקרון אשר עליו חלקו הצדוקים והוא העיקרון עליו כל תורתנו עומדת. דוגמה קלאסית לכך היא הסוגיא בראש השנה (כד-כה) אשר את סופו הבאנו לעיל: שלח לו רבן גמליאל לרבי יהושע, גזורני עליך שתבוא אצלי במקלך ומעותיך ביום הכיפורים שחל להיות בחשבונך. הלך ומצאו רבי עקיבא מיצר... בא לו אצל ר' דוסא בן הרכינס... נטל מקלו ומעותיו בידו והלך ליבנה אצל רבן גמליאל ביום שחל יום הכיפורים להיות בחשבוננו... עכ"ל. הרי שליטת ישראל על הבריאה כולה (חתם סופר) ושליטת חכמי ישראל על האומה (רבן גמליאל ורבי יהושע), חברו יחד במצוה ייחודית זאת של קדוש החודש. אין פלא, איפוא, שמצינו במסכת ראש השנה כיצד הבייתוסים עשו כל מאמץ להתנכל דוקא למצוה זו, ע"י עדי שקר אודות חידוש הלבנה וכדו'. את כל מרצם וכוחם השלילי השקיעו לפגוע דוקא באותה מצוה (אמונת חכמים) אשר בה ודוקא בה נפרדו דרכיהם של הצדוקים מן הפרושים.

אחרי שזכינו לראות את החשיבות המיוחדת והייחודית של מצות קידוש החודש, אנו חוזרים אל מוצאנו ברש"י הראשון של התורה ושואלים: האם זכותנו על ארץ ישראל "כִּחַ מַעֲשֵׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ", חשובה יותר מאשר זכותנו לשליטה ("אתם" — אפילו מזידים) על העולם כולו? למה רבי יצחק הצדיק כך את הקדמת "בְּרֵאשִׁית" ל"הַחֹדֶשׁ הַזֶּה"?

אולם עיון מעמיק יותר בדברי חז"ל בפרקי דרבי אליעזר, ובעקבותיהם ברמב"ם בספר המצוות, יראה לנו את החשיבות של "כִּחַ מַעֲשֵׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ", לא כלימוד כללי על מקומה של ארץ ישראל בהשקפת עולם של תורה, אלא כבעל זיקה מיוחדת וייחודית למצות קידוש החודש דוקא.

פרקי דרבי אליעזר פרק שמיני:

...יצחק מסר ליעקב, ונכנס לסוד העיבור, ועיבר את השנה. יצא יעקב בחוצה לארץ וביקש לעבר את השנה בחו"ל. אמר לו הקב"ה: יעקב, אין לך רשות לעבר את השנה בחוצה לארץ, הרי יצחק אביך הוא יעבר את השנה בארץ שנאמר (בראשית לה, ט) "וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל-יַעֲקֹב עוֹד בְּבֹאוֹ מִפְּדַן אֶרֶם וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ". ולמה "עוד"? שפעם ראשונה נגלה עליו ומנעו מלעבר את השנה בחו"ל. וכשבא לארץ, אמר לו הקב"ה: קום עבר את השנה, שנאמר (שם) "וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל-יַעֲקֹב וְגו', וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ" — על שנכנס בסוד העיבור, וברכו ברכת עולם. מכאן אמרו: אפילו צדיקים וחכמים בחוצה לארץ, ורועה צאן ובקר בארץ, אין מעברין את השנה אלא ע"י רועה צאן ובקר שבארץ. אפילו נביאים בחו"ל והדיוטים בא"י, אין מעברים את השנה אלא ע"י הדיוטים שבארץ. גלו לבבל, היו מעברין את השנה ע"י הנשאר בארץ. לא נשאר אחד בארץ, היו מעברין את השנה בבבל. עלה עזרא וכל הקהל עמו ורצה יחזקאל לעבר את השנה בבבל, אמר לו הקב"ה: יחזקאל, אין לך רשות לעבר את השנה בחו"ל, הרי ישראל אחיכם והם יעברו את השנה, שנאמר (יחזקאל לו, יז) "בֶּן-אָדָם בֵּית יִשְׂרָאֵל יֹשְׁבִים עַל-אֲדָמָתָם" — שלהם (היושבים על אדמת ישראל) הוא לעבר את השנה.

בעקבות פרקי דרבי אליעזר, הרחיב הרמב"ם הדיבור באריכות בלתי רגילה (ספר המצוות עשה קנ"ג):

הציווי שצונו יתעלה בחשבון חדשים ושנים, וזו היא מצות קידוש החודש. והוא אמרו יתעלה "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשׁ חֲדָשִׁים" ... דע, שהחשבון הזה שאנו מחשבים היום ויודעים בו ראשי החדשים והמועדים, אין מותר לעשותו אלא בארץ ישראל בלבד, אבל בשעת הדחק ובהעדר חכמים מן הארץ, אז מותר לבית דין הסמוך בארץ ישראל לעבר שנים ולקבוע חדשים בחוצה לארץ כדרך שעשה ר' עקיבא, כמו שנאמר בתלמוד (ברכות סג, א). ויש כאן יסוד גדול מיסודות האמונה, שלא ידעוהו ולא ירגישו בו אלא

המעמיקים חקר. היינו, זה שאנו מחשבים היום בחוצה לארץ בסדר העיבור שבידינו, ואומרים שיום זה ראש חודש ויום זה חג, הרי בשום פנים לא בגלל חשבוננו אנו עושים אותו חג, אלא מפני שבית דין שבארץ ישראל כבר קבעו יום זה חג או ראש חודש, ומפני שהם אמרו שהיום ראש חודש או היום חג, הוא נעשה חג או ראש חודש, בין שהיתה פעולתם זו על פי חשבון או על פי ראייה, כפי שנמסר לנו בקבלה (ראש השנה כה, א) "אֲשֶׁר-תִּקְרְאוּ אֹתָם" (ויקרא כג, ד), אין לי מועדות אלא אלו... (וממשיך הרמב"ם): והנני מוסיף לך ביאורה: אילו הנחנו, למשל, שבני ארץ ישראל יעדרו מארץ ישראל, חלילה לאל מלעשות זאת, לפי שכבר הבטיח שלא ימחה ולא ישרש את שארית האומה לגמרי, ואילו הנחנו שלא יהיה בית דין בנמצא, ולא יהיה בחוצה לארץ בית דין שנסמך בארץ ישראל, הרי אז לא היה חשבוננו זה מועיל לנו כלל בשום אופן, לפי שאין לנו לחשב בחוצה לארץ ולעבר שנים ולקבוע חדשים, אלא באותם התנאים הנזכרים, כמו שביארנו, "פִּי מְצִיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וּדְבַר-ה' מִירוּשָׁלַם"... עכ"ל הרמב"ם בספר המצוות.

על פי פרקי דרבי אליעזר והרמב"ם בספר המצוות, באים כל דברי רש"י כמין חומר. רש"י נשאר בהוה אמינא שלו שמשפט הבכורה בכתיבת התורה מגיע ל "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשׁ חֳדָשִׁים". גם מסקנת רש"י על "כַּח מַעֲשֵׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ" עולה בקנה אחד עם ההוה אמינא. בלי ארץ ישראל וישיבתנו בה אי אפשר להתחיל את מצוות התורה באותה מצוה ראשונה הראויה לה. לא דחיית ההוה אמינא יש כאן, כי אם קבלתה וחיזוקה בתוספת תנאי הלכתי מוקדם לקיום ההוה אמינא: היא שמציון תצא תורת קידוש החודש ועיבור השנים.

הוא אומר "כי בעמך ישראל בחרת מכל האומות, וחוקי ראשי חדשים להם קבעת".

במאמר ראשון זה בספרנו עסקנו, כאמור, בפירוש רש"י ("לו משפט הבכורה"). רש"י קבע כי "ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא ולאגדה המיישבת דברי הכתוב דבר דבור על אופניו". והנה במסגרת הדיון בהבנת דבריו נעזרנו לא

רק בפשוטו של מקרא אלא גם כן בסוד שבתורה, אותה תורה הנלמדת בפשט, דרש, רמז, סוד. מן הראוי ומן הרצוי, אפוא, להבהיר כי אמנם רש"י לא פירש ע"פ תורת הסוד, אבל תורת הסוד היתה נהירה לו כתורת פשוטו של מקרא. יצויין כי הרמב"ן בהקדמת פירושו לתורה, כאשר עסק (כתורת הסוד) בדברי חז"ל בזהר 'שכל התורה כולה שמותיו של הקב"ה' מעיר: וכבר כתב רבינו שלמה (רש"י) בפירושו לתלמוד (סוכה מה, א ד"ה אני) ענין השם הגדול של שבעים ושנים, באיזה ענין הוא יוצא משלשה פסוקים 'ויסע, ויבא, ויט' (שמות יד, יט-כא), ומפני זה ספר תורה שטעה בו באות אחת במלא או בחסר — פסול (עכ"ל). יפה כתב רש"י 'ואני לא באתי אלא', כלומר, פשוטו של מקרא הוא מה שבא רש"י ללמד, אבל תהום מפרידה בין מה שרש"י ידע ובין מה שבא ללמד! בלאו הכי נראה לנו כאכסיומאטי כי אי אפשר להגיע לדרגת רש"י בלי להיות בקיא בכל פרד"ס. ידועה שיטתו של הרבי מליובביץ' זצ"ל, שגם בדברי רש"י על התורה אפשר למצוא מקור ובסיס לתורת הנסתר — אבל אין לנו עסק בנסתרות.